בס"ד

יעקב מתלון

שיטת אחרים בקידוש החודש

הנידון במסכת **ערכין (ט:)** ושייך ל**ראש־השנה (ו: כ.)** ולסוגיות נוספות[1]

א] אחרים - זיהוי 1
ב] שתי גישות 3
ג] יומא דשעי ויומא דתלתין שני 4
ד] אין מצווה לקדש ע"פ הראִייה 6
ה] מודים שנצרכת ראִייה 7
ו] שיטת אחרים בסוגיית עיבור השנה 8
ז] האם הֲלכה כאחרים? 9
ח] לסיכום 10

שיטת אחרים מפורסמת בברייתא המצוטטת בסוגיות שונות:

"אחרים אומרים: אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה אלא ארבעה ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת - חמשה".

פשטות הדברים היא שהחֲדשים קבועים, אחד מלא ואחד חסר לסירוגין, ולפיכך שנה פשוטה היא תמיד בת 354 יום. בשנה מעוברת נוסף חודש של 29 יום, ומניין ימיהָ 383.

הסוגיה בערכין עורכת בירור קצר בשיטת אחרים, ומסקנתו ריכוך מסוים - מניין הימים ניתן לחריגה מִסיבות חשבוניות. גם חודש־העיבור עשוי להיות בן 30 יום, ובלבד שיְחֻסַּר חודש אחר כנגדו.

סוגיות אחרות (ר"ה ו: כ. וסוכה נד:) מייחסת לאחרים שלִילה מוחלטת של התערבות חיצונית בקביעת החודשים ושל 'דחיות' בלוח השנה[2].

שיטת אחרים, כפי שמוצגת בסוגיות השונות, מעוררת לא מעט קשיים ותהִיות[3]. כאן בס"ד נדון בחלק מהן, בעיקר בעניינים הקשורים לסוגיה בערכין[4].

א] אחרים - זיהוי

כידוע, לפי המעשה המתואר בסוף הוריות (יג:), ניסיון הדחת הנשיא רבן שמעון בן גמליאל, נקראו רבי מאיר "אחרים" ורבי נתן "יש אומרים". המפרשים במקומות שונים מעירים, שיש מקומות שנזכרים תנאים בכינוי "יש אומרים" שאינו רבי נתן, ו"אחרים" שאינו רבי מאיר[5].

---

[1] בס"ד (התשפ"ב), מתוך ההערות שבסוף קונטרס 'תמצית מסקנות הדף' למסכת ערכין (ט:, הקונטרס ניתן להשגה בדוא"ל hluach@gmail.com בע"ה), עתה נוספה עריכה ופתיחה לפִסקאות.

[2] ע"פ כל זה, ולאור פרש"י בערכין (ט: ד"ה הא קמשמע לן) סיכם בשו"ת עטרת חכמים (או"ח ב), ששיטת אחרים כוללת שני דינים: שאין לעבר ולקדש לצורך, ושא"צ לקדש ע"פ הראִייה.

[3] הרב שמואל הלל הלוי אייזיקס, בסוף מאמרו **חדשי השנה** (תורה מציון שנה ז חוברת ד סי' א), הִרְצָה קושיות שונות זו אַחַר זו. וכן הרב פינחס מאיר רוזנבוים **במקודש החודש** (ה'תשס"ה; סי' כא, במיוחד אותיות ב, ד).

[4] פרטים שונים בשיטת אחרים התבארו בס"ד במסגרת מאמרנו על **לא אד"ו ראש בזמן קידוש החודש ע"פ הראייה (שיטות המפרשים)**, שנכתב במקורו בהקשרהּ של הסוגיה בסוכה, ועודנו בכתובים. התבארו שם שיטות חכמים ואחרים בעניין הדחיות (והכרעת ההלכה בזה), וגם נידונו שם היחס שבין שיטת אחרים לבין שיטת רס"ג ורבנו חננאל, ושאֵלת יו"ט שני של גלויות לפִי שיטת אחרים.

[5] ישנם מקומות שמצאנו בברייתא אחת ר' מאיר וגם 'אחרים', כדעות החלוקות זו על זו; וכן 'יש אומרים' עם ר' נתן (כגון ב"ב טו: ותוד"ה ויש אומרים; ברכות ט: ותוד"ה אחרים; תוס' ב"ב צג: ד"ה ויש; ועוד). וכתבו בתוס' (ע"ז סד: ד"ה אחרים): "על כרחך אחרים דהכא לאו היינו ר"מ, דהא פליג עליהּ; וכן מצינו בכמה מקומות אחרים במחלוקת אצל ר"מ, וי"א אצל ר' נתן"; וכן בתוס' רא"ש (ברכות ט:, וציין שם גם לברכות מז:). גם בשו"ת תשובה מאהבה (סי' שצז) כתב שלרש"י בסוכה (ח: ד"ה וחייבת במזוזה) אחרים דהתם (ז:) לאו היינו ר"מ (ודלא כתוס' שם ד"ה אחרים). וכן בהערות הרב שאול הכהן קצנלסון על פני שלמה (ב"ב טז:, נדפסו בסוף הספר) כתב שיש מקומות שמוכח שאינם אותו חכם. **אך בתוס' בסוטה** (יב.), אחרי שדחו דברי קונטרס צרפת ש"שמועות שקיבל מאלישע בן אבויה קבעום בשם אחרים מפני שהיה שמו 'אַחֵר' אבל שאר שמועות קבעום בשמו" (ע' שם), העדיפו בתוס' לומר למסקנה שבמחלוקות ר"מ ואחרים, הם אותו חכם, ר' מאיר, והדברים שנאמרו בשם 'אחרים' הם אחרי שר"מ חזר בו. וכ"כ בספר באר שבע

לעניין השיטה הנידונה, ראשונים זיהו את "אחרים" עם רבי מאיר, לאור המעשה בהוריות. כך נקט **רבנו חננאל** (סוכה נד:); רמ"ה (יד רמה סנהדרין יג: ד"ה ואיכא דמקשו הכא); **תוס' רא"ש** (שם ד"ה וליעבריה, וכן בד"ה הקשה רש"י, רבינא, ובתורא"ש לפרקנו המובא בשטמ"ק השלם מנחות ק:); **וכן נקט בסתם בצל"ח** (סנהדרין שם).

אך לדעת רבי נתן מז ב**בנין שלמה** (סנהדרין יג.:)[6], כאן "אחרים" **אינו ר' מאיר**, אלא 'סתם־המשנה' בסוכה (נג.) שהיא שלא־כאחרים (נד:) היא רבי מאיר, ורק "אחרים" שבסוגיית התקופות (סנהדרין שם) הוא רבי מאיר.

נחזור לשיטת הראשונים. כתב **רבנו חננאל** (בסוכה): "וקי"ל **דלא הוֵי בקי** ר' מאיר בסוד העיבור" (וראה עוד להלן).

אך הרי מצאנו (מגילה יח: ובתוספתא שם פ"ב) שר"מ הלך לעבּר שנה בעסיא, אלמא בקי היה[7]! ובירושלמי (חגיגה ג, א) מובא: "מעשה שנכנסו שבעה זקינים לעבּר את השנה בבקעת רימון, ומי היו? רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ור"ש רבי נחמיה ורבי ליעזר בן יעקב ורבי יוחנן הסנדלר"!

כתב ב**מגיד הרקיע** (ח"ב יז, עמ' 152[8]): "וצ"ל, לדעת רבינו חננאל, דהיה מופלג בכל התורה, לא בקי כ"כ בענין זה"[9]. ואולי כוונתו כאחד ההסברים להלן.

אולי י"ל ששיטת 'אחרים' הידועה (כאן ועוד) נאמרה בצעירותו, אמנם אחרי המעשה בהוריות (שממנו נקרא 'אחרים'); ואח"כ הִשתלם ר"מ גם במקצוע זה ואז הלך לעבּר שנה בעסיא[10]. **או** שיש לחלק בין עיבור השנה ובין קידוש החודש[11]. אך כל זה דחוק.

וב**פרשת החדש** לבעל תוי"ט (הל' קידוש החודש ז, ז אות כה) תירץ: "שלא היה יודע המסורות של הלמ"מ ולא קיבל את הפלל ש'לא אד"ו רא"ש', "ועל זה לבד הוא שאמר שלא היה בקי", "אבל בַּחשבון עצמו ודאי שהיה בקי, שכן מצינו במסכת ערכין...". ויש לציין לפירוש רבנו חננאל לר"ה (כ:), ביחס לדו־שיח שבין שמואל לאבי ר' שמלאי, שעמד על כך שהלוח תלוי במסורת ולא רק בחשבון.

בקושיה זו על דברי ר"ח האריך **הרב יעקב הלוי ליפשיץ** בקונטרס יחי ראובן הנספח לסנהדרי גדולה כרך ח (עמ' רטו-ריט). הוא הציע לתרץ, שבית־הדין הקבוע בא"י היה מנוע לעבּר־את־השנה בעצמו מפני שמד, ולכן שלח את ר"מ לעסיא עם הנחיות מדויקות ולפי ההלכה, וחזקה עליו שעַשה שליחותו נאמנה כְּיָדוֹ־הארוכה של ב"ד שבא"י. אך אח"כ כתב לְדחות תירוץ זה[12].

(בהוריות). ועי' יד מלאכי (כלל תקפד): "ולי הדיוט מסתייעא הדֵין סברא משום דלא לישתמיט בשום דוכתא להזכיר סברת אחרים ברישא ולבתר הכי סברת ר"מ; רק בכל המקומות שהוזכרו שניהם - הוזכרה דעת ר"מ ברישא ואחריו דעת אחרים, להורות על ככה דסברא הראשונה היא קודם דאסיקו ליה אחרים בשמיה. ואין לתמוה על אשר הזכירו סברא הראשונה ללא צורך, דמצינן למימר דכיון שר' חייא כבר שָׁנאה לתלמידיו והיתה שגורה בפיהם משנה לא זזה ממקומה". אמנם בהמשך דבריו הִקשה מדברי תוס' אלו על אלו (וכנ"ל). ועיין גם הערת **הרב חיד"א** על יד מלאכי שם, הֻשַּׂג יד (נדפסו בקובץ מוריה מא שנה ז, שבט ה'תשל"ז, עמ' יא-יב), שאין קוראים לְתנא אחֵר 'אחרים', שהוא לשון גנאי; אלא בתחילה שמועות דר"מ שאמר בשם עצמו נשנו בשמו, ושאמר בשם אלישע בן אבויה נשנו בשם אחרים, ואחרי המעשה שבהוריות, את כל שמועותיו שנו בשם אחרים. וביחס לסתירה שבין דברי תוס' אלו על אלו, כתב שלפי סגנון דברי תוס' לאורך מסכת סוטה, נראה שהם שונים משאר התוס' על רוב המסכתות ולא נתחברו בידי אותו חכם (וכתב שבספר יוחסין דף כח. נקט בפשיטות כתוס' בברכות ובע"ז הנ"ל, ולא כתוס' בסוטה). ולגבי השם 'יש אומרים', כתב שָׁם שאין בו גנאי, ולכן מצינו תנאים אחרים שנזכרו בשם זה, והגמ' אמרה: "מאן יש אומרים?- רשב"ג" (ב"ב צג:) או "ר' אחא" (שם לו:) וכיו"ב (שבת קנה:-קנו. פסחים כט. מ: יומא נא: קידושין עו.). וע"ע אריכות גדולה בזה באנציקלופדיה לכללי הש"ס **בית אהרן** לרבי אהרן מגיד, ח"ד (נ"י ה'תשכ"ז), ערך אחרים ר' מאיר (עמ' שיז-שלב).

[6] בעקבות סתירה בין שיטת אחרים בכ"מ (במיוחד ר"ה כ.) לבין דברי אחרים המופיעים בתוך מחלוקת־תנאים גדולה בעניין תאריך חלות התקופה הקובע לעניין עיבור השנה (סנהדרין שם. וראה להלן).

[7] ואף בתוס' ביארו "דלא הניח כמותו בארץ־ישראל" (יבמות קטו. ד"ה אמר רבי עקיבא; ב"ב נו. ד"ה ערדיסקיס).

[8] ציוני העמודים במגיד הרקיע הם במהדורת ה'תשס"ב.

[9] כתב כן ביחס ללשון מהרש"א בסנהדרין (י:) "לענין עיבור החודש ודאי הֻנְטְלוּ המופלגין בהן בסנהדרין...".

[10] ואולי נקרא בברייתא במגילה דווקא "ר' מאיר" ולא אחרים, שהיא מִזמן שחזר רבי לקראו 'ר"מ' (עי' הוריות שם).

[11] ובזה נביא מה שדן **הרב יעקב הלוי ליפשיץ** בקונטרס יחי ראובן (סנהדרי גדולה כרך ח, עמ' רטז הערה 5). במגילה (יח:) אמרו: "מעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסיא, ולא היה שם מגילה, וכתבה מִלִּבּו וקראה... רבי מאיר דמקיים ביה 'וְעִפְעַפֶּיךָ יַיְשִׁרוּ נֶגְדֶּךָ' (משלי ד, כה)... אלו דברי תורה, דכתיב בהו 'הַחֲזֵק עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ' (שם כג, ה), ואפילו הכי - מֵיושרין הן אצל רבי מאיר". ופר"ח ש"היה בקי בתורה כולה שהיה יודעה על־פה"; ועי' עירובין (יג:) "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו" וכו'. הייתכן, אפוא, שהוא לא היה בקיא בסוד העיבור?! ומדוע? ותירץ הרב ליפשיץ (בדעת ר"ח כאמור): "שזה לא היה כפי מידתו של רבי מאיר שהיה מידת אור הבְּהִירוּת, וכמו שאמרו 'בתורתו של רבי מאיר היה כתוב אצל אדם הראשון כתנות אור' במקום 'כתנות עור' (בראשית־רבה כ, יב), שאורו חָדַר דרך העור והאיר מכל עבריו, וזוהי מידת החמה, ולא מדת הלבנה שאין לה אור עצמית והיא חשוכה לגמרי בעולם הזה, ולכן לא היה רבי מאיר בקי בסוד העיבור שיסודה בלבנה". ע"כ. ואני מביא את דבריו כדי להטעים בהם, במידה מסוימת, את החילוק המוצע (שבשל דחיקותו לא נזכר אצל הרב ליפשיץ) בין קידוש החודש (שיסודו בלבנה) ובין עיבור השנה (התלוי בתקופת החמה).

[12] ע"פ דברי חנניה בסוף ברכות (סג.) שעיבר שנים וחֳדשים בחו"ל על דעת עצמו, והשיב לְמֻבָּקֳרָיו: "והלא עקיבא בן יוסף היה מְעַבֵּר שנים וקובע חֳדשים בחוץ לארץ!" - והרי בניגוד לחנניה, ר"ע מן הסתם עשה זאת לְדעת ב"ד שבא"י וודאי גם הנשיא נתרצה לעיבורו (כַּנצרך, סנהדרין יא.);

ב] שתי גישות

במק"א כתב **רש"י** (ר"ה ו: כ. סוכה נד: - בכולם ד"ה ואם היתה) שלדעת אחרים **חודש העיבור** לעולם חסר (אחרת, ההפרש בין שנה לשנה בשנה מעוברת יהיה 6 ימים). לפי זה, זו דעה שלישית, נוסף לדעותיהם של ת"ק (תמיד מלא) ורשב"ג ("חודש" - רצו חסר, רצו מלא; רב פפא, ר"ה יט: וסנהדרין יא.).

אך בפירוש מסכתנו ל**אחד מגדולי הראשונים**[13] כתב שדעת אחרים כרשב"ג - רצו חודש, רצו 30 יום; וה"אֵין בין" ביחס למעוברת אינו בדווקא.

בסוגייתנו (ערכין ט:) מעמידים את הברייתא (שר"ה חל ביום־בשבוע כמו 'יום הנף') כאחרים, ובשנה מעוברת שהוסיפו בה חודש מלֵא ותמורתו חִסְרו אחד מֵחדשי הקיץ, ורש"י (ד"ה דל ירחא) נקט שחיסרו את ניסן. לאור זאת - הַקשה ב**טורי אבן** (ר"ה ו:) - סותרות סוגייתנו והסוגיה בר"ה (שם, בעניין 'בל תְּאחר') זו את זו; ששם אמרו ש"שנה בלא רגָלים" משכחת לה כדתני רב שמעיה שחג־השבועות עשׂוי לחול בין התאריכים ה'-ז' בסיון (תלוי בארכֵי חדשי ניסן ואייר), ואמרו שאין זה כשיטת אחרים. ולפי סוגייתנו ייתכן חיסור של ניסן, בשנה מעוברת, וכאמור. ע"ש, שהוסיף להקשות[14], והסיק שההערה של הגמ' שם ביחס לאחרים אינה מכֻוונת לְעניין "שנה בלא רגלים" אלא לברייתא דרב שמעיה, הכוללת מקרה ש"שניהם מלאים" (ניסן ואייר, ושבועות חל ב־ה' בסיון) וזה בלתי־אפשרי לשיטת אחרים (ועי' רש"ש שם).

מַסוגייתנו, בעניין חודש־העיבור לאחרים, קשה גם על דברי רש"י בעלמא שלעולם חסר. הראשל"צ הרב יוסף רפאל חזן, ב**חקרי לב** (או"ח סי' קיג, דף רלד. ד"ה ובדוחק), כתב בשיטת רש"י, דלאחרים לעולם חודש־העיבור חסר; וסוגיית ערכין היא בשיטת תנא אחר הסובר כמותם בדבר אחד (שאין בפשוטה יותר על 354 יום ובמעוברת 383), ואילו בעניין אורך חודש העיבור סובר כת"ק (החולק עם רשב"ג) שהוא מלֵא, ולכן מוכרח הוא למלא את חודש־העיבור ותחת זה לְחסר חודש אחר. אך כתב שהוא דוחק (עי' דבריו שם). וב**ברכת כהן** לרבי ברוך שמואל דויטש (ערכין, בסוגייתנו, ענף ב, א-ג) הביא תירוצו זה, ותמך דבריו וחיזקם וכתב שלפ"ז לדברי רש"י "הרי הא מיושב בפשיטות"; ע"ש. וכעין זה כתבו בעל ברוך טעם ב**שו"ת עטרת חכמים** (או"ח ב) ובעל **מקודש החודש** (סי' כא, ג), שרש"י הוכיח שהסוגיות (ותַנאים) חולקות בדעת אחרים[15].

וב**משמרות כהונה** (כאן) תירץ ג"כ שהַתַּנָּאִים חלוקים, והסביר שזו מחלוקת־התנאים בעניין חודש העיבור (ר"ה יט: ובסוגייתנו): "ההוא תנא ס"ל כאחרים, וס"ל דחֹדש־העיבור לעולם חסר כרשב"ג דס"ל הכי בשמעתין; אבל תנא דיום־הנף דשמעתין ס"ל כאחרים וכת"ק־דרשב"ג, דחֹדש העיבור לעולם מלא, וע"כ דעבדינן חסרים, באופן דת"ק־דהתם ותנא דיום הנף ס"ל כאחרים ופליגי בפלוגתא דרשב"ג ות"ק"; אלא שהסובר כרשב"ג סובר שנעשה רק חסֵר.

וכן ב**מגיד הרקיע** (ח"ב יז, עמ' 151-152) נקט שיש כאן שתי שיטות־תַּנָּאִים חלוקות: דעת אחרים שחודש־העיבור חסר. אך יש תנא - "ונראה שהוא ר' עקיבא" - הסובר "שיטת אחרים במקצת". והסביר: "לענין חשבון הימים השנתי שווים שניהם שהוא קבוע", וחולקים בסדר החֳדשים בתוך השנה ובחודש העיבור: לר' מאיר הסֵדר קבוע וחודש העיבור חסר, ולעומת זאת, לר"ע "יש אפשרות לכל חודש - כולל חודש העיבור - לְעַבְּרו או לְחַסְּרו, בתְנאי שתִּשָּׁמֵר המסגרת הכללית; ושמא זו גם דעת

ומההשוואה שעשה חנניה מוכח שאין חילוק בין שליח ובין עצמאי. ע"כ (וע"ש). אך צ"ב בהכרח הדבר, שאפשר שחנניה השיב להם לפי דרכו, והם ענוהו על כך לפי דרכו, וַדאי שיָכלו להשיבו באופן אחר. גם אפשר שר' עקיבא אכן היה עצמאי, ובזמן שמד שלא פעל ב"ד הגדול בא"י, ור"ע לא הניח כמותו בא"י.

[13] בתוך שיטת הקדמונים - פירושי הראשונים למסכתות זבחים ערכין ותמורה, שהוציא רמ"י בלוי, נ"י ה'תשל"ד.

[14] עי' גם נצח ישראל בסוכה שהקשה על רש"י ופלפל בזה והניח בצ"ע.

[15] רש"י הוכיח מהסוגיה בר"ה שהיא אינה כרב משרשיא וכתנא ד'יום הנף' בערכין, אלא שלאחרים חודש העיבור לעולם חסר, שאל"כ גם לאחרים "עצרת פעמים חמשה (כשהוסיפו באייר 'יומא דשעי') פעמים ששה (במצב רגיל) פעמים שבעה (בשנה מעוברת והיה אד"ר מלא ותחתיו חיסרו את ניסן)" כדרב שמעיה; ומדאוקמוה לדרב שמעיה דלא כאחרים - ש"מ לאחרים אד"ר תמיד חסר (ואין עצרת ב־ז' בסיון), ואם בשנה א' עצרת ב־ה' בסיון (בגלל 'יומא דשעי') והקדיש קרבנו למחרת, ובשנה הבאה עצרת ב־ו' בסיון, אי־אפשר להקריב בו דקי"ל 'אין נדרים ונדבות קרבין ביו"ט', ולמחרתו כבר עבר ב'בל תאחר' שעברה שנה וגם עברו 3 רגלים, ואין מציאות של 'שנה בלא רגלים'. עוד דן שם: לאחרים בסנהדרין (יג:) כשנמשכת תקופת־טבת עד ט"ו בניסן עושים אדר מלא ופרש"י (שם ד"ה וליעברה לאדר) שמֻחסרים כנגדו אחד מחדשי הקיץ; ולכאורה א"כ נמצא לאחרים עצרת ב־ז' בסיון (כשחיסרו את ניסן תמורת אדר). ודחה, שדברי רש"י שם הם לגבי מניעת ר"ה באד"ו, אך בסוגיה בסוכה (נד:) מובהר שאחרים אינם חוששים לדחיות אלו, ולכן גם כשמֻעברים מפני התקופה, שאר החֳדשים יישארו על קביעויותיהם. כ"ז בעטרת חכמים.

רב שמעיה"[16]. ובסוגיין, תחילה הגמ' העמידה את הברייתא כאחרים, אך אח"כ "חָזרה בה במקצת מִשיטת אחרים הידועה לנו" והעמיד רב משרשיא כר"ע ("ואפשר דלכך התכוון בשיטה מקובצת אות ט' בשם הרא"ש", המובא בהשמטות). "מעתה אתי שפיר לשון התוספתא, דאחרים אתו לאיפלוגי את"ק" (בתוספתא ערכין פרק א דברי אחרים מופיעים בשמָם אחרי "אין עצרת חל אלא ביום הנף..." שנאמר בסתם). ע"ש מדוע נקטו דווקא עצרת.

באופן דומה התייחס לבעייתנו **הרב שי ואלטר** (ריאליה קלנדרית וידע אסטרונומי בסוגיות קידוש החודש, עמ' 282-284). הוא הראה שהסוגיות חולקות ביניהן בשתי הֲבנוֹת בדעת אחרים; הוא כִּנָּה אותן 'גישה נוקשה' - שאין לעבֵּר או לחסֵר אף חודש שלא כַּסדר, ו'גישה גמישה' שכוונת אחרים לשמור על מסגרת של 354 יום בשנה פשוטה ו-383 במעוברת, ללא הקפדה יתֵרה על סֵדר החֳדשים בתוך השנה. הסוגיות הנוקטות ב'גישה הנוקשה' הן הסוגיות בר"ה (ו: עצרת חלה בתאריך קבוּע ולא כרב שמעיה; כ. אין לעבֵּר או לקדֵּש חודש לצורך) ובסוכה (נד: אין דוחים את ר"ה לְמנוע מיוה"כ לחול סמוך לשבּת). והנוקטות ב'גישה הגמישה' הן סוגייתנו (רב משרשיא), ואפשר שגם הסוגיה בשבּת (פז:, לרבנו חננאל שם; אך לרש"י שם נראה שלא, וכדלקמן). ולפי הזיהוי של בעל מגיד הרקיע, נמצא שר' מאיר עצמוֹ ("אחרים") הוא בעל 'הגישה הנוקשה', ור"ע (ורב משרשיא והסוגיות ההולכות בדרך זו) בעל 'הגישה הגמישה'.

ג] יומא דשעי ויומא דתלתין שני

כבדרך אגב, הגמ' (זה המקום היחיד בתלמוד) עורכת בירור קצר בשיטת אחרים; מתוכוֹ: "מתקיף לה רבינא: והאיכא יומא דשעי ויומא דתלתין שני! כיון דליתיה בכל שתא לא קא חשיב".

לפ"ז, ביאר ב**חזון איש** (או"ח סי' קמא, י, ע"ש), אחת ל-3 שנים הופכים אחד החסרים למָלֵא להשלמת "יומא דשעי" (וע"ש שנקט ש'אין בין' דמעוברת נמי דווקא).

בביאור קושיית רבינא עי' רש"י (ד"ה והאיכא יומא דשעי וד"ה ויומא דתלתין שנין), שיש יתרון 8 שעות מכל שנה, וב-3 שנים הם יום; ועל השעות הנ"ל יש יתרון נוסף של 48 דקות ויותר, העולֶה לכדי 24 שעות בכ-30 שנה.

את השינוי הלשוני שבין "יומא דשעי" ובין "יומא דתלתין שני" (היה לומר ברישא 'יומא דתלת שנין' או בסיפא 'יומא דחלקים'), הסביר **הרב שי ואלטר** (ריאליה קלנדרית עמ' 126 והערה 248), ש"יומא דשעי" מבטא הצטברות מדויקת של יום ב-3 שנים (מ-8 שעות לשנה), לעומת זאת לא היה שייך לנקוט 'יומא דחלקים', כי שָׁם החשבון אינו מדויק אלא מָקורב, וכמפורש ברש"י (ד"ה ויומא לתלתין). וחישב שם שהַיִתְרָה הבלתי־מחושבת מצטברת לכדי שעה ב-90 שנה ולכדי יממה ב-2160 שנה; וכ"כ רבי דוד שפירא ב**שו"ת בני ציון** (ח"ב סי' א, יא), שלפ"ז לא יתקבץ ההפרש לכדי יום אלא אחרי האלף הששי, "משום הכי לא חש להקשות" (וע"ע שם אות טו).

ויש להעיר, שהחשבונות בזה מתעלמים מֵעיבור השנה ומתייחסים לשנת לבנה כְּקֻבּוּעַ של 12 חודש; וכאמור, שהחשבון מָקורב. ועי' משכ"ב במוצל מאש לרבי דניאל מהורודנה, ובמאמר בואו חשבון (לבעל יפה עינים; אות ח), ובמגיד הרקיע (ח"ב יז, עמ' 147-146).

וב**שיטה מקובצת** הִקשה (ט: אות ו, בקושיא השנייה), שעיבור־השנה נעשה בערך אחת ל-3 שנים, ואז גם מצטבר "יומא דשעֵי" אשר נוכחנו (בתירוץ הגמ') שמודים אחרים שמוסיפים אותו, וא"כ היה לאחרים לומר שעיבור השנה מוסיף לה חודש מלא (ומדוע לחסֵר חודש כנגדו?)![17] והתירוץ (שם) הוא, דלא פסיקא ליה - חשבון ה'יומא דשעי' אינו מְתואם עם עיבור השנה וגם אינו שווה לו.

ובדומה לזה הקשה ב**מרכבת המשנה** (חלמא, הל' קידוש החודש ח, ג), ע"ש באורך; וכן הרב שמואל הלל הלוי אייזיקס (תורה מציון שנה ז חוברת ד סי' א ד"ה ועוד קשיא), שבמעט יותר ממחצית השנים יש צורך להוסיף יום, וזה יותר מֵצוּי מֵאשר שנה מעוברת! וכן הקשה במקודש החודש (כא, ד) והניח בצע"ג.

---

[16] שיטות שונות נאמרו בביאור דעת רבי עקיבא, ואכמ"ל (ר' במאמרנו בס"ד, לעיל הערה 4). לדעת בעל **עטרת חכמים**, תַּנָּאִים רבים, וביניהם ר' עקיבא, סוברים כאחרים בעניין שאין לקדש ולעבר חודש לצורך (כגון דחיות אד"ו), אך חולקים עליהם בעניין קידוש ע"פ ראייה, שאם לא באו עדים ההכרח הוא לעבר.

[17] לשם השוואה: **בלוח הקבוע** אנו עושים תמיד את 'חודש העיבור' (אדר א') מלא. והטעם לזה נידון **בשַׁבָּלֵי הלקט** עניין ר"ח (סי' קסח), שלכאורה 7 חדשי־עיבור במחזור של 19 שנה יגרמו (לפי הסגנון החשבוני של הסוגיה בערכין ט.) לתזוזה הראייה אחורנית (ביחס לקביעה) 7 חצאי ימים. וע"ש, שהדבר נצרך לקיזוז "התשצ"גין" המצטברים מכל חודש, ועוד אלו עוֹקְפִים ונצרך גם מילואו של חודש מרחשון לעתים לא־רחוקות.

לחשבון המדויק בזה ע"ש; וכן ב**ברכת כהן** (ענף ב אות ד-ה), שגם תירץ בדוחק (שם, ו "ולחומר הקושיא") שיְמֵי המילוי־ההשלָמה לאחרים נעשים (בכל שנה שנייה) מיד בתחילת השנה, במרחשון[18], וכך יימצאו החֳדשים שמאז ועד ר"ה־הבּא קבוּעים, אחד מלא ואחד חסר, ובשנה מעוברת כשגם מרחשון וגם חודש־העיבור מלאים, מְחסרים כנגד זה את ניסן וכך נופל ר"ה (הבּא) ב"יום הנף" (ע"ש); והתירוץ בגמ' ("כיון דליתיה בכל שתא" וכו') הוא "שהם (אחרים) דיברו רק על דברים קבועים בכל ענין, ולא על דבר שאינו בכל שנה [או שאינו בכל שנה מעוברת] אלא רק פעם בשתי שנים".

וצֵיין בברכת כהן ל**מאמר בואו חשבון** מבּעל יפה עיניים[19] שכּתב כעין זה; הסביר (אות ח) כי הברייתא שר"ה חל ב'יום הנף' או 'לאור עיבורו' היא כעין דאחרים, אך חולקת עליהם בשתיים: (1) מוֹנַעַת ימי אד"ו מֵראש השנה; (2) וחודש־העיבור מלֵא, ומה שהוצרכו בסוגייתנו לחסֵר חודש נגדו - שעִבְּרוּהָ פתאום, ומצאו שא"כ יחול ר"ה ב־אד"ו (וסובר שלשֵם כך מְחסרים, ובמעוברת, ואין בין ר"ה לר"ה פחות מחמִשה ימים). לאחרים עצמם, חדשי מילוי (יומא דשעֵי וכו') עושים בחורף, וחולקים על רב שמעיה בר"ה, וכן במה שלדעתם חודש העיבור חסר ואין לְחסר עוד.

ב**מגיד הרקיע** (ח"ב יז, עמ' 147, ע"ש) דן באופן המעשֵי של הוספת ימי השְלמה לאחרים, ולאור הקושי הנזכר (שהצורך בזה תדיר למדי), והציע מחזור גדול של 210 שנה; ע"ש שפירט.

וכתב במגיד הרקיע, שיש להסביר דברי אחרים בשני אופנים ("ששמעתי מאחד מת"ח הגדולים בבני־ברק"): **(1)** לפעמים ב"ד מתערב וקובע שלא ע"פ המולד: בשנה מעוברת אם החליט ב"ד לעשות חודש העיבור מלֵא עושים בה מלא נוסף (5-8), ע"ש החשבון. **(2)** אחרים נקטו את השנים הקצרוֹת ביותר, בפשוטות ובמעוברות, ובאמת קבעוּ תמיד לפי המולד (ומַתאים ללשון רש"י בד"ה והאיכא יומא דשעי, ותוס' סוכה נד: ד"ה אלא); אך זה דוחק בלשונם "אין בין", או שנֹאמַר ד"אין בין" קאי בעיקר אַפשוטות, ובמעוברות 5 - לכל־הפחות, וכאמור.

כְּאפשרות 2 (באופן הראשון שכּתב בה) נקט ב**מאמר בואו חשבון** (פרק ו), שה"אין בין" שאמרו אחרים בא לְשלול תוספת ולא מִגרעת; ולגבי הדוחק בלשון (שהעיר במגיד הרקיע), כתב: "והא דקאמר 'אין בין כו' אלא', דמשמע ולא יוֹתר - הוא לענַין דעת רבנן, דס"ל דבֶּשביל אד"ו ראש מעבּרינן, ואינהו סברי דאֵין מעבּרין בשביל זה...".

שיטה מחודשת בדעת אחרים הציע ב**מרכבת המשנה** (הל' קידוש החודש שם, ע"ש), בעקבות קושייתוֹ הנ"ל: "ולוּלֵי פרש"י היה נראה דוַדאי אחרים לית להו כלל תשצ"ג חלקים, אלא ס"ל דחדשוֹ של לבנה כ"ט י"ב, משו"ה עוֹשִין לעולם אחד מלא ואחד חסר". וז"ל **ערוגת הבושם** לרבנו אברהם ב"ר עזריאל תלמיד בעל הרוקח (ח"ב עמ' 274): "דכל חֳדשים אחד מלא ואחד חסר ולא חשבֵי תשצ"גין" (בלשונו אין הכרח שסוברים שאין תשצ"גין, אלא שאין מִתחשבים בהם). וכ"כ ב**תוס' רי"ד** במסכת שבת (פז:), אך מיד דחה זאת מפני קושיית רבינא ותשובת הגמ' שבסוגייתנו. אך במרכבת המשנה אחז בדרך זו והסביר ש"יומא דשעי" הוא מ-12 שעות של חודש העיבור, בשתי שנים מעוברות. וע"ש מה שהסביר שלפי מחזור של 236 שנה מוסיפים יום אחת לכ-30 שנה כאשר תקופת ניסן גבוֹלית וע"י מילוי אדר 'מקדימים' אותהּ יום אחד (אל י"ד בניסן), כמובא בסנהדרין (יג: לאחרים. וראה גם להלן).

לאור שיטה זו, אולי ההבדל בין הסוגיות בהבנת אחרים ('הנוקשה'/'הגמישה', כאמור לעיל), ש'הגישה הנוקשה' מבינה בדעת אחרים כמו מרכבת המשנה שאורך החודש 29½ יום בדיוק ותו לא, וא"כ דַּיֵנוּ לעשות אחד מלא ואחד חסר תדיר, וכפי שכּתב בתוס' רי"ד[20].

עכ"פ, לשיטת מרכבת המשנה נוכרח יותר לומר שאחרים לא הִנהיגו לוח כזה בפועַל אלא לתקופות קצרוֹת למדי (עי' הרב שי ואלטר, ריאליה קלנדרית עמ' 282). ושמא לוח זה נובע מדברי התוספתא (פ"א): "במקום שאין מפירין זמנו של חֹדש - נוהגין אחד מעובר ואחד שאינו מעובר. וכן בגָּלִיוֹת, נוהגין אחד מעובר ואחד שאינו מעובר" (כמובא אצל הרב שי ואלטר בשם **משה וייס**. וראה גם להלן).

---

[18] וכ"כ רש"ש בר"ה (ו:), ובעל יפה עיניים במאמר בואו חשבון (אות ז-ח), ובמקודש החודש (כא, ג). אך לדעת רבי ברוך פרנקל־תאומים בשו"ת עטרת חכמים (או"ח סי' ב), 'נראה פשוט' שב"ד מוסיף את היום־הנצרך על כל חודש־חסר שיִבָּחֵר (ובכלל זה אדר).

[19] הנדפס בסוף המסכת ובסוף ירושלמי פסחים; פרק ו. במקורו פורסם בעיתון המאסף, קניגסבורג (שנה א, גליון 3-1, שבט-ניסן התרל"ט, עמ' 35-29).

[20] אלא שהוא, כאמור, דחה זאת מִסוגייתנו. ולפי דברינו אכן הסוגיות חולקות, ול'גישה הנוקשה' אחרים אכן סוברים שאין 'יומא דשעי' וכו'.

ד] אין מצווה לקדש ע''פ הראִייה

"א"ל רב אדא בר אהבה לרבא: אחרים מנינא אתא לאשמועינן?! -הא קמ"ל דלא בעינן מצוה לקדש ע"פ הָרְאִיָּה". לפ"ז, האם אחרים חולקים על המשניות במסכת ראש השנה המאריכות בנוגע לעֵדֵי הראִייה? וּדאי שלדבריהם אין לחלל את השבת בשביל להעיד על הירח!

אולי אפשר לתרץ בזה, שאחרים מודים ש'קריאת המועדים', ובזמן המקדש הקְרבת המוּספים, צריכים ראִייה (אף שקידוש־החודש אינו צריך מצד עצמו), וחילול־השבת לזה נלמד מ'במועדו'ם'; כפי שפתב **רבנו חננאל** (ר"ה כא:) לשיטתו המיוחדת, "ולא משום שרְאִיית החדש עיקר, אלא אפי' בזמן שידוע לב"ד - כגון בזמן הזה - התורה התירה להן" (ע"ש).

ובפני **יהושע** (ר"ה יח.) הִקשה זאת ביחס למשנת "על ששה חֳדשים השלוּחין יוצאין", שלכאורה אינה כאחרים ושלדבריהם א"צ בשלוּחים; "וזה תימה גדול, דהיאך שייך פלוגתא בדבר ידוע שהיו עושין תמיד בכל שנה ושנה ששה פעמים?! וליכא למימר שלא נשנית משנה זו דשלוחין אלא לאחר שנקבע הלכה דלא כאחרים, הא ליתא, שהרי אף בזמן הבית היו רגילין לשלוח שלוחים... ונהי דלא קשיא לי מכּל הנך משניות דלקמן בפירקין ור"פ אם אין מכירין [כ"ג ע"ב], שהעדים יוצאין ומחללין שבת וילפינן מקְראי, וא"כ לאחרים טוֹרח זה למה?- דבהא איכא למימר דאפילו לאחרים, אף על גב שהיו עושין תמיד אחד מלא ואחד חסר - אפ"ה אם ראו הלבנה היו העדים יוצאין ומחללין השבת משום דמצוה לקדש על פי הראייה... ואף על גב דבפ"ק דערכין [ט' ע"ב] מסקינן דלאחרים לא בעינן מצוה לקדש על פי הראייה - איכא למימר דלעיכובא לא בעינן לְדחות החודש, אבל מצוה איכא..."[21].

ורש"ש במנחות (ק:) הִקשה, שלדבריהם גם שְנֵי י"ט של ר"ה (הנזכרים במקומות רבּים) אין, שהרי לעולם אלול כ"ט יום; ומֵאותהּ סיבה ליתא לתקנות בעניין נִשְׂתַּהוּ העדים (ר"ה ל:[22])! חזינן שרש"ש הבין דברי הגמ' כאן כפשוטם - לאחרים אין מצווה לקדש ע"פ הראִייה. גם בשו"ת **עטרת חכמים** (או"ח ב) נראה כך, שהוכיח מִסוגיות שונות שר' עקיבא אינו סובר כאחרים, ובהן הירושלמי בר"ה (א, ה) שֶׁלּוּ בא זוג עדים בשבת, ר"ע לא היה מְעַכְּבוֹ (ומה הצורך בעדים?), וכן דברי ר"ע במכילתא על "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" (פסחא פרשה א), ש"זה אחד מִשלשה דברים שנתקשה בהן משה והֶראהו המקום את כְּלָלָן באצבע". משמע דלאחרים ליתא[23]. וכ"נ מדברי רבי משה חיים רימיני ב**מחר חדש** (ר"ה סוף יט:, ז: מדפי הספר), ז"ל: "אבל אי מוקמינן לה כאחרים אתי שפיר, משום דלדידהו שאין מקדשין על פי הראִייה ועושין החֳדשים לעולם אחד מלא ואחד חסר...", ע"ש (וראה להלן עוד מדבריו). וכן נראה שהבינו רוב האחרונים.

אך כאמור, יש אחרונים המצמצמים את משמעוּת דברי אחרים: בפני **יהושע** (שם, שבּדבריו פתחנו) תירץ, שאחרים מודים שיש מצווה לקדש ע"פ הראִייה, וברוב חדשי השנה הראייה אף הכרחית לקידוש החודש. ודווקא בר"ה ובעצרת[24] - החֳדשים שהמועדים תלויים בהם - אמרו שיש לדאוג שלא

---

[21] עי' מה שהקשה על דבריו במקודש החודש (כא, ב), דא"כ מה מַקשים בערכין "אחרים מניינא אתא לאשמועינן?!". ולגוף העניין כתב במקודש החודש, שאולי היו צריכים שלוחים מפני חשש להוספת "יומא דשעי".

[22] וכן: מדוע נתקלקלו הלויים בשיר (ר"ה שם)? הרי בהכרח יתקדש ל' באלול לר"ה! (מקודש החודש כא, ב).

[23] **אך קשה**, שבר"ה (כ.) נוקטת ברייתא דרבה בר שמואל "...כזה ראה וקדש" (עפ"ז שוללת עיבור 'לצורך'), ורבא מַעֲמִידָהּ כאחרים! וצ"ל שמשמעוּת "כזה ראה וקדש" שם לדעתם היא, קידוש החשבון המבוסס על מופעי הירח (ולא על ראִיית הירח בפועל, ומש"כ רש"י בד"ה כזה ראה צ"ל שהוא בשלב הקושיה). וכ"כ **במחר חדש** (לר"ה כ.; יב. מדפי הספר): "ר'כזה ראה וקדש' דקתני - לאו דוקא, אלא כלומר שצריך לסדר החֳדשים בענין שיהיו מכֻוונים עם ראיית הירח". ובלשון רבי חיים קניבסקי **בשקל הקודש** (הלקדה"ח ג, יז בביאור ההלכה): "...דְּוֶה אינו קושיא, דאם כל חֹדֶשׁ הוא כ"ט ומחצה - על כרחך חֹדש אחד נראֶה הלבנה בזמנו וחדש אחד אין נראֶה..." (ע"ש), כלומר החשבון מתאים עם הראייה. [אמנם בשלב התירוץ פרש"י "הא דתני רבה - שאין מעברין ולא מקדשין לצורך"; ולכאורה כל הדיבור מיותר, דפשיטא, שאין בסוגיה עוד רבה בר שמואל, ומאי קמ"ל?! ונראה דרש"י קמ"ל שאין כוונת רבא שאחרים ודרבה בר שמואל בשיטה אחת ממש, אלא רק לענין "שאין מעברין ולא מקדשין לצורך", אך חולקים בעיקר הקידוש, דלברייתא "כזה ראה וקדש" ולאחרים א"צ ראִייה.] וב**מקודש החודש** (ר"ס כא) הִקשה על בעל שקל־הקודש מִסוגיית ערכין (ט: ורש"י ד"ה קמ"ל) שמְקדשים את החודש אף כשלא נראתה הלבנה; אלמא לא בעו "רְאֵה"! והניחה לפירוש ר"ח (ר"ה שם) שהעמדת הברייתא כאחרים היא לגבי שלילת עיבור לצורך, ולא לשלול קידוש לצורך (ז"ל ר"ח: "רבא אמר הא דתני רבה בר שמואל אחרים היא דלית ליה עִבּוּר בֶּחֳדָשִׁין כלל"); אך לפרש"י שם (הנז') הוא לשלול הן עיבור והן קידוש, ולא כבשקל הקודש! וכתב (במקודש החודש) שהקושיא היא גם על עצם סתירת הסוגיות בדעת אחרים. ותירץ ע"פ תוס' רא"ש בסנהדרין (ר' להלן בס"ד) ש'כזה ראה וקדש' דרבה בר שמואל ואחרים אינו אלא אסמכתא, ועיקר הכוונה לְשלול עיבור לצורך דחיות לא אד"ו ראש מטעמים חלשים של ירקיא ומתיא ויום ערבה, ולא להצמיד את קידוש־החודש לראייה (אלא די בחשבון). [ובתגובה לכך השיב הרב קניבסקי (מקודש החודש עמ' שלב): "הרי רבה בר שמואל קאמר 'כזה ראה וקדש', א"כ בזה ל"ל (=לית ליה) שאחרים דא"צ ראייה". ולכאורה כוונתו כדברינו לעיל או כעין זה.] התייחסויות נוספות לְקושיה זו: **במגיד הרקיע** (ח"ב, יז, עמ' 146 בסוגריים) כתב: "מה דתנא רב"ש 'כזה ראה וקדש' - אפשר דהיינו לְמַצוה בעלמא כדלעיל; או דרבא בא רק להשוות ביניהם דלתרוויהו, תנא דרב"ש ואחרים, אין מְשַׁנִּים משום צורך". **הרב שי ואלטר** דן בזה (ריאליה קלנדרית וידע אסטרונומי בסוגיות קידוש החודש, עמ' 285-284), ובין הדברים כתב (בעקבות חוקרים, פרופ' סשה שטרן ומשה וייס, ע"ש) שאפשר לומר בדוחק שרבא התכוון לומר "שכשם ששיטת הברייתא איננה גמישה, כך שיטת אחרים איננה גמישה; היינו: מצינו בעלמא שיטות שאינן מְאפשרות דחיות, בשל אי־גמישותן". לאחר מכן הִציע ("לפי דרך המחקר") שהבבלי בסוגייתנו מתכוון לְנוסח הברייתא כפי שהיא בספרא (אמור {פרשה ט} פרק י, ה) ובירושלמי (ר"ה ג, א): "תלמוד לומר 'הַחֹדֶשׁ': אַחַר החֹדש הן הוֹלכין"; כלומר לפי חשבון המולד, וכאחרים.

[24] הכוונה לניסן, שהשפעת קביעתו ישירה עד העצרת. וי"ג בברייתא דאחרים גם "בין פסח לפסח" (רש"ל ומהר"ם שבת פז:. אך ע"ש בנצח ישראל לר' מזאמוץ').

יַעַבְרוּ יותר מ-354 יום מִשָּׁנָה לשנה (בשנה פשוטה), ומְקדשים אותם אף שלא ראו את הירח: "ובהנך שהמועדים תלויין בהן ואית בהו נמי איסורי כרת - קפדינן שלא יהא בין אחד לחבירו יותר מִשיעור שנת הלבנה שהן שנ"ד יום והקביעוּת ביום שנ"ה כמבואר, דלשֵׁם כך נקרא שנה; משא"כ בשאר חֳדשים מודו אחרים שהיו מחזירין לקדש על פי הראייה, ואם לא נראית ביום הראוי - בשלשים - דחינן ליהּ ועבדינן מלא, ולְבסוף השנה כשהגיע ניסן ותשרי היו חוזרין לקובען בזמנן שלא יהא בין זה לחבירו יותר מארבעה ימים". ואפילו בניסן ותשרי, מודים אחרים שיש לחרוג ולמלֵא את אלול ואדר מפני התקופה (סנהדרין יג:, וראה להלן), "ואף על גב דאחרים 'אֵין בֵּין' קאמרי - כיון דליתיהּ בכל שתא לא קחשיב, כדמשני נמי בערכין...". והסביר, שהמחלוקת בין משנתֵנו־בערכין ובין אחרים, "דלדידן אף על גב דעבדינן מלאים מפני ראיית הלבנה אפ"ה אין עושין יותר מִשמֹנה מלֵאין בשנה - ה"נ לאחרים אין עושין לעולם יותר מִשש מלאים מן ניסן לניסן ומתשרי לתשרי, אפילו אם לא נראית הלבנה בזמנהּ בניסן ותשרי - אפ"ה אין דוחין יותר". ועי' בשיטתוֹ במגיד הרקיע (עמ' 150-149). ועיין מה שסייע לשיטה זו ב**תורת רפאל** (או"ח סי' קג עמ' 310).

במאמרנו בעניין הדחיות[25] דנו בשיטת אחרים לעניין יו"ט שני של ר"ה (עי' תוס' רא"ש לפרקֵנו המובא בשיטה מקובצת השלם למנחות ק:), ושם עלו סיבות שונות שנצרכו לעשות שני ימים טובים, גם ללא סְברת פני יהושע וסיעתוֹ. הבאנו שם מדברי חזון איש (או"ח סי' קמא אות ז) ותורת רפאל (סי' קג, עמ' 312-311).

ה] מודים שנצרכת ראִייה

אחרונים נוספים התייחסו לקושיה הנ"ל.

בספר **ערך החיים** כתב רבי אהרן אלחנן נויבירט ליישב ע"פ קונטרס קידוש החודש ל**הגרי"ז** (דף ו:-ז. ע"ש), שבּיאר שלחכמים החולקים על אחרים שכּל זמן שאפשר לקדש ע"פ הראייה ממתינים לעדים, ולאחרים א"צ להגיע לדוחק של חֳדשים־שלא־נראה־הירח (כבמשנתֵנו) מפני המצווה לקדש ע"פ הראִייה, אלא סוֹמכים תמיד על הלמ"מ (שכּתב רמב"ם בהל' קידוש החודש יח, ח) וקוֹבעים החודש בזמנו. עפ"ז - כתב בערך החיים - יש מקום לומר שאין כוונת אחרים שאין מצווה לקדֵּש ע"פ הראייה כלל, שהרי אמר הקב"ה למשה 'כזה ראה וקַדֵּש' (עי' מנחות כט. ור"ה כ.)[26], ולכן מודים שמחללים שבּת לבוא להעיד; אלא שסוברים שקביעת החודש בזמנו חשוּבה מִקידוש ע"פ הראִייה[27].

אמנם זה דוחק; אך בזה אפשר ליישב את דברי הגמ' בר"ה (כ.) "אמר רבא: הא דתני רבה בר שמואל - אחרים היא" והם הסוברים ש'אין מְעבּרין את החודש לצורך' דכתיב "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה" כזה ראה וקדש. דקשיא הא, דהא אמרינן בסוגיין דלאחרים אין מצווה לקדֵּש על הראִייה, ומה להם ולדרבה בר שמואל?! ולדברי ערך־החיים ניחא, דמודוּ דבעינן לקדֵּש על הראִייה, והאמוֹר בסוגייתנו הוא שעדיפה קביעת החודש בזמנו על פני הראִייה[28].

כיוצא בזה כתב הרב אליעזר שלזינגר ב**מַטה יחיאל** (סוכה סי' עח[29]): "י"ל דלא אמרו אחרים 'אין מצוָה לקדש ע"פ ראייה' ו'אין מעבּרין לצורך', אלא אם ע"י כך יופסד מוֹלָד האמיתי; אבל אם לא יופסד מולד האמיתי לא ביטלו מצוַת קדה"ח בראִיה. שהרי פשוט הוא שלא נחלקוּ אחרים על דין מצוַת קידה"ח ע"פ ראִיה". האריך והסביר שם, שהקביעוּת של אחד מלא ואחד חסר היא "כדי שלא יופסד מולד האמיתי", יש לחשוש למקרים שלא יֵראה הירח חודש אַחַר חודש ותשתבש הקביעה[30]. וכתב שאם באוּ עֵדֵי ראִייה על חודש שאמור להיות מלֵא לפי הסֵּדר ודאי מְקדשים על פיהם ויהא חסר; "ואמנם אף אם ננהוג כך עַדַיִן יִתכן דמנִינא דאחרים קַיים, שאם עשׂוּ שני חסרים אפשר לעשות שני מלאים כנגדן, ולא יהא בין ר"ה לר"ה אלא ארבעה ימים... הרי יִתכן שיש שנה שאין בה אלא שנ"ג יום, שזֶּה אפשר לפי חשבון מולד האמיתי... דמ"ש מנִינא שנ"ד לפשוטה ו־שפ"ג למעוברת ושאין מצוַה לקדש ע"פ

---

[25] לעיל הערה 4, פרק ט של המאמר.

[26] וברי"ה שם רבא העמיד דרשה זו כאחרים (וראה בסמוך ולעיל הערה 23). וכיצד דרשת "כזה ראה וקדֵּש" תתבאר לדעת החולק על רבה בר שמואל ומאפשר עיבור לצורך? "דסברי דהא דדרשינן 'כזה ראה וקדֵּש' לאו לענין אזהרה שלא־לעבר דרשינן, אלא רק למצוה לקדש על־פי הראִיה", מלשון בעל שושנת יעקב (ר"ה כ.).

[27] ובקלקול הלוויים בשיר (ר"ה ל:) נצרכה התקנה כי לפעמים לא היה ברוּר לב"ד האם כדאי לקבוע והיו ממתינים לעֵדי הראִייה כדי להכריע.

[28] לדיון בקושי זה לפי ההבנה הפשוטה שלאחרים א"צ ראִייה כלל, ר' לעיל הערה 23.

[29] וקודם לכן פורסם בקובץ בית ישראל מאברכי חסידי אלכסנדר בבני ברק, א, ה'תשל"ב (עמ' כב-לד, ובמיוחד כה-כח).

[30] אמנם חשש זה הוא מַעיקר דין קדה"ח ולא גזרה מאוחרת (עי' שבת פז:).

ראֵיה וכן מ"ש אין מעבִּרין ומחסִרין מפני הצורך - אינו מוחלט", "ואף שאמרו אחרים 'אין מעבִּרין מפני הצורך' - לא אמרו בגמ' אלא על צורך ירקיא ומתיא, ר"ה כ' א'; אבל בשביל צורך מולד האמיתי אפשר שאף לאחרים מעבִּרין..."[31].

והֶקשה מֶר"ה (ו:) שלרב שמעיה עצרת עשויה לחול בימי ה', ו' ו־ז' בסיון, ואמרו שאחרים חולקים על זה! והביא מֶחזון איש (או"ח קמא, יא) שעמד על נקודה זו (שקשה גם ללא האמור לעיל) וכתב שעיקר דברי רב שמעיה הם על כלל השָׁנִים, לומר שגמישות־התאריך מצויה באופן טבעי (ולא רק אפשרית), ואמר זאת לאפוקי מדאחרים. עוד האריך שם לבאר כי רמב"ם פסק כאחרים ולפי האמור (ע"ש ראֶיותיו ויישוב המקומות שנראים שלא כך).

עוד כתב הרב שלזינגר - וכ"כ הרב נצי"ב ב**העמק שאלה** (סז אות כב) ובמרומי שָׂדה (סוכה נד: ור"ה כ.) **והרב משה זאב גרוניק** (אהל פינחס, ערכין) - שאחרים מודים בזמן הלוח־הקבוּע שיש מקרים שהלוח נוטה מן החשבון מפני 'לא אד"ו ראש' וכד'. שהרי שיטת אחרים להקפיד על התְאמה עם 'הקיבוץ האמִתי'; וזה שייך רק בזמן הקידוש־ע"פ־חשבון. והם חָלְקוּ על חכמים רק בזמן שמקדשים ע"פ הראֶייה, שאין לְקדש 'לצורך' ירקיא ומֶתַיָּא.

גם בספר **מגיד הרקיע** כתב (ח"ב יז, עמ' 146) שלאחרים "מ"מ יש מצוָה לקדש על הראֶיה, דאף דקידוש־החֹדש לא תליא בעדוּת אלא רק בחשבון שעושִׂים הב"ד - למצוָה בעלמא 'כזה ראה וקדש' יוֹצאין העדים אפילו בשבת..." וצִיין לרש"י (ר"ה כ. ד"ה על הראֶיה, כנדצ"ל) ולאביי בסנהדרין (י:), וכתב שרבי מאיר (ת"ק במשנה ר"ה כד.) הוא הסובר שיוצאים עדים ושמכריזים 'מְקודש' בין על מלֵא ובין על חסֵר (ועי' גם פנ"י ר"ה יח. שרמז בזה), "משמע דלא תלוּי בהם אלא למִצוָה בעלמא", ע"ע שם.

ו] שיטת אחרים בסוגיית עיבור השנה

מצאנו בסוגיית עיבור השנה (סנהדרין יג:) שלדעת אחרים, כאשר חשבון תקוּפת ניסן גבוֹלִי, מְמלאים את חודש אדר (ועי"כ תיפול תקופת ניסן בערב הפסח) במקום לעבֵּר את השנה בחודש נוסף. ולכאורה יש לדון, האם אין זה סותר את שיטתם (ר"ה כ.) שאין לעבֵּר חודש לצורך כלל? כבר תמהו בזה ב**תוס'** שם (יג. ד"ה ורבי יוסי, יג: ד"ה וליעבריה) **ולא תירצו**.

ושמא ניתן להיאמר, ש'אחרים' דהכא ודהתם לאו חד תנא הוא, דאַף דאסיקו לר"מ 'אחרים' (הוריות יג: ע"ש), יש גם 'אחרים' שאינם ר"מ[32]; ובעניינו כתב כן רבי נתן מז ב**בנין שלמה** (סנהדרין יג.).

וב**תוס' רא"ש** בסנהדרין תירץ, שעיקר כוונת אחרים־ר"מ לְשלול דחיות כגון לא אד"ו ראש, "דבשביל דבר מועט אֵין מְשַׁנִּין הֶחֳדָשִׁים מִסֵּדֶר קְבוּעָם".

וב**ערוך לנר** שם כתב, שלרש"י, שפירש שם (ד"ה וליעברה לאדר) שמחסרים את אחד מחדשי הקיץ אח"כ, ל"ק, שאז נשמרים 4 ימים בין ר"ה לר"ה[33].

עוד י"ל, שהצורך של "שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב" שיהא אביב של תקופה בחודש ניסן, שהוא ציווי של תורה, חשוּב דַּיּוֹ כדי לעבֵּר בשבילוֹ את החודש; ועל כן מודים בזה אחרים. כ"כ ב**שו"ת עטרת חכמים** (או"ח ב); וכ"נ ב**פני יהושע** (ר"ה יח. שהבאנו לעיל). אך במטה יחיאל כתב (שם עמ' שכ; בית ישראל שם עמ' כח), לאור שיטתוֹ ובעקבות תוס' הנ"ל, שלאחרים אין מקום לעיבור במקרה זה, שעל ידו "יופסד מולד האמִתי".

וב**שו"ת דברי אהרן** (ירושלים ה'תש"ח, סי' ז) הִקשה רבי שמשון אהרן פולונסקי, שמִן הסוגיה בסוכה (נד:) נמצא שר"ע סובר כאחרים, אך בבכורות (נח.) אמרו שלר"ע אדר־הסמוּך־לניסן זימנין מלא זימנין חסר; והרי לאחרים צ"ל תמיד חסר! וכתב שיש ליישב ע"פ האמור בסנהדרין, שלאחרים לפעמים ממלאים את חודש אדר במקום לעבֵּר את השנה. וכ"כ ב**שו"ת עטרת חכמים** (שם) באופן אחד (ע"ש).

---

[31] והֶראה לזה פנים מרבנו חננאל בשבת (פז:-פח.), ומאידך הֶקשה על זה מרש"י שם (ד"ה שבעה). שהגמ' שם לגבי שנת יציאת מצרים, בשלב הקושיה, מביאה דברי אחרים בסתם; לדעת רש"י תירוץ הגמ' מוציא מִדעת אחרים, ולדעת ר"ח 'מְגַמֵּשׁ' את שיטת אחרים. "ואולי יש לדחוק דלרש"י היה מוכח דשנת יצי"מ לא היתה חסרה לפי חשבון מולד האמיתי... וצ"ע".

[32] בעלמא דנו בזה ראשונים ואחרונים ראה לעיל הערה 5.

[33] אך עי' צל"ח שם. אמנם קשים עצם דברי רש"י שם, שהרי בדעת אחרים פירש, והם אינם חוששים ל'אד"ו'. על כך ר' במאמרנו בעניין הדחיות (לעיל הערה 4).

והנה לגבי דחיית ראש השנה (ע"י עיבור אלול) כדי שלא יחול יוה"כ סמוך לשבת (עי' ר"ה כ.), אמרו בסוכה (נד:) שלדעת רבנן דוחים ולדעת אחרים אין דוחים כלל. אך יש לציין שבספר **מחר חֹדש** (ז: מדפי הספר) פירש את הסוגיה בסוכה לדעת רמב"ם הפוך מדברי רש"י ותוס' - וכן פירש ב**מרכבת המשנה** בהל' שבת (ה, כא) - לדעת רבנן אין דוחים, שמקַדֵּשים רק ע"פ הראִייה, ולדעת אחרים דוחים, שכיוון דאיכא "יומא דשעי ויומא דתלתין שנין" שנצרכים להוסיף על השנים, וכן יום המצטבר משני חדשי עיבור (של שתי שנים מעוברות, שחודש העיבור מוסיף לשנה 29 יום, וחסר כחצי יום) - מוסיפים ימים אלו בכל פעם שר"ה אמור לחול בימי אד"ו, "ויש בתוספת זה של הימים הללו שצריך להוסיף די והותר לדחות ראש השנה מפני אד"ו בכל פעם ופעם שיזדמן".

ז] האם הֲלכה כאחרים?

בפשטות, אין הלכה כאחרים. דהא קי"ל בכל דוכתא דמִצווה לקַדש ע"פ הראִייה. ואף אם נאמר דאחרים לא פליגי בְּעיקר־הראִייה (כאחרונים דלעיל), מִמהלך סוגייתנו ברור שסתם־משנתֵנו אינה כאחרים; וכ"כ ב**לחם משנה** (הל' תמידין א, ז). גם בעלמא לכאורה קי"ל כרב שמעיה (עצרת פעמים ה' פעמים ו' פעמים ז' בסיון) נגד אחרים (ר"ה ו: ושם ב**פני יהושע** וב**ערוך לנר**); ואמוראֵי ס"ל דלא כאחרים בקידוש לצורך ו/או עיבור לצורך (ר"ה כ.).

אמנם בסוכה (נד: ובמאמרֵנו בענין הדחיות) בסוגיה ד'תרי שבֵּי' נראה דמוקמינן למתני'־דשבת (קיג. ותוס' קיד. ד"ה חֲלבֵי[34]) כאחרים בעניין הדחיות, אך שייטא דסוגיא (וסְתם־משנה) דהתם נראית דלא כוותייהו.

ובשבת (פז:) הגמ' דנה בשיטת ר' יוסי ורבנן לגבי תאריך מתן תורה (גם ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי ועוד שייכים במחלוקת זו, יומא ד.:) ומביאה את שיטת אחרים כדבר פשוט להקשות ממנו. וכתב ב**חקרי לב** (או"ח קיג, דף רלו ע"ג) שאין מִזה ראָיה: "הא ל"ק, דגַם לרבנן רוב השָׁנִים הם כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, דבְּלי הכרח אין גורעין ומוסיפין על תולדת הלבנה"; וגם הזכרנו כי בתירוץ־הגמ' שם נחלקו ראשונים האם לית ליהּ דאחרים (רש"י) או שהוא כאחרים אך שיטתם גמישה יותר (רבנו חננאל).

ו**רבנו חננאל** בסוכה נקט מלים נחרצות[35]: "וקי"ל דלא הוֵי בקי ר' מאיר בסוד העיבור... ולעולם לרבנן כל אימת דמתרמי הכי דחינן להני היכי דמסירי להו בסוד העיבור למשה מסיני, והא הלכה לא אימסירא ליהּ לר' מאיר" (וכן עי' דבריו שבת קטו.).

וכ"כ רשב"ץ (שו"ת תשב"ץ ח"א סי' קלה) בדעת **רב סעדיה גאון**, "שהוא ז"ל סובר שאין הלכה כאחרים לגבי רבנן דפליגי עליהּ". וביחס לדחיות כ"כ ב**תוס'** בשם **ר"י** (פסחים נח: ד"ה כאילו, שבת קיד. ד"ה חלבי שבת; **שקל הקודש** הל' קדה"ח ז, א בביאור ההלכה); וכ"כ **המאירי** (סוכה נד:) שאין הלכה כאחרים "אלא מְעַבְּרִין לפעמים". וכ"כ ב**טורי אבן** (ר"ה כ. ד"ה רבא אמר) וב**מחר חֹדש** (ר"ה כ.; יב. מִדפי הסֵפר: "ולא קיימא לן כוָתייהו"); ועוד.

וב**פסקי רי"ד** לשבת (קיג.) התייחס גם לַלוח הקבוע: "אחרים אין מעבְּרין חֳדשים ואין מחסרין... והילכך יבֹא ראש השנה ב־אד"ו ולא נדחה אותו. אבל רבנן סוברין שמעברין ומחסרין לצורך, ומרחשון וכסליו פעמִים נעשה אותן כסדרן ופעמים שניהן מליאין ופעמים שניהן חסירין, כפי הסֵּדר שאנו נוהגין עכשיו, ולא יבוא ראש השנה באד"ו לעולם".

וכן **הרב מאיר מאזוז** (אור תורה אלול ה'תשל"ז, סי' לו עמ' קלו; סלֶת נְקִיָּה קונטרס פרפראות לחכמה סי' א): "לדינא לא קי"ל כאחרים... ולאפוקי מהרב עין־משפט בערכין שם שציין על דברי אחרים 'מיימוני שם פ"ח ה"ז'...". אכן ב**עין משפט** בערכין ציין לרמב"ם; בר"ה (כ.) ובשבת (פז:) לא צִיין כלום, ובר"ה (ו:) ובסוכה (נד:) ציין ל**סמ"ג** (עשִׂין מז, כצ"ל גם בסוכה). בסמ"ג הביא את ברייתא ד"אחרים אומרים" כדבר הנוהג להֲלכה; אך ב**בירור הלכה** (מכון הלכה ברורה, סוכה נד:) ביארו את כוונתו לפי ההקשר, שבחדשֵׁי־הקיץ אנו עושִׂים כאחרים, אחד מלֵא ואחד חסר לעולם.

לעומת זאת, מדברי **רשב"ץ** דידיהּ (שם) נראה דקי"ל כאחרים באופן חלקִי; מלשונו: "ואף על גב דאסיק תלמודא ד'הא מני אחרים היא דאמרי אין בין שבת לעצרת אלא ארבעה ימים בלבד' - משמע

---

[34] וז"ל תוס': "אומר ר"י דכל היכא דקתני תרי שבי דהוו בהדי הדדי אתיא כאחרים...". אמנם בשו"ת עטרת חכמים (או"ח סי' ב) כתב שהכלל של ר"י אינו אמור כלפי דיונים תיאורטיים (שיש להם מקום מדין תורה), אלא כלפי מקורות־תַּנָּאִיים המסַפרים שכך אירע בפועל.

[35] למרות דמיון עקרוני ומעשִׂי בין שיטת אחרים ובין שיטת רבנו חננאל ביסוד הלוח (עי' רבנו בחיי שמות יב, ב בשמו).

דהכי הלכתא, משום דכל הני סתמֵי דאתו כוֻתיהּ". וכיו"ב משמע מ**המאור** בסנהדרין (ג. בדפי רי"ף; ע"ש[36]).

בדעת **רמב"ם**, הִתקשה ב**לחם משנה** (הנ"ל) שלכאורה פסקיו סותרים (בעניין סדר החֳדשים ובעניין הדחיות), והניח בצ"ע. וב**מנחת חינוך** (מצווה שט) כתב "דהלכה קי"ל כרבנן" שהרי רמב"ם לא פסק כאחרים אלא כמשנה בערכין (בהל' קדה"ח יח, ט). וכ"כ ב**שושנת יעקב** (סוכה מג: ור"ה כ.). וכתב הרב חיים קניבסקי ב**שקל הקדש** (בביאור ההלכה, ג, יז; ז, א): "ורבנו פשיטא דלא פסיק כאחרים...", "אבל רבנו בוַדאי לא פסק כאחרים, שהרי כתב דהפֹּל הולך אַחַר הראִיָה...". וכן ב**בירור הלכה** הנ"ל (ע"פ רמב"ם בהל' קדה"ח ח, ז ועוד). וכן הזכרנו מדברי הרב מאזוז שהִשיג על ציון 'עין משפט' כאן.

ב**חקרי לב** האריך בזה ומסקנתו דלא קי"ל כאחרים.

לעומת זאת, ב**מרכבת המשנה** בהל' שבת (ה, כא) כתב שרמב"ם פסק כאחרים באופן חלקי; ע"ש. יתֵרה מזו כתבו ב**מרומי שדה** (סוכה נד:, העמק שאלה סז אות כב), ב**מטה יחיאל** (המובא לעיל, וראה דבריו באורך) וב**אהל פינחס** (הנז' לעיל) - שרמב"ם פסק כאחרים; ראה לעיל כיצד הסבירו את שיטת אחרים. במטה יחיאל הסביר שרמב"ם, בהתאם לשיטתו, פירש את משנתֵנו (אף) כאחרים. וב**ברכת הזבח** בעניין בכור (חידושיו על רמב"ם ערכין, נדפס בסוף חידושיו למסכת, במהדורת ורשה של בעל חפץ חיים) סָתַם ד"קי"ל כאחרים"[37]. ובמקום אחר בס"ד[38] הבאנו מדברי אחרונים שחילקו בין נושא הדחיות ובין נושא סֵדר־החֳדשים הנוקשה - אם לעניין פסיקת ההלכה (**מרכבת המשנה** לר"ש מחֶלמא הל' שבת ה, כא; **מקודש החודש** יט, ה; **מגיד הרקיע** ח"ב פרק יז, וכשפוסקים כאחרים בעניין הדחיות זה שלא מִטעמָם), או שזו גם דעת התנא ברוב המשניות (**שרשי הי"ם** הל' תעניות ה, ה).

ובדעת **רש"י**, כתב בשקל הקודש (שם ז, א): "אולם רש"י בפסחים נ"ח ב' נראה דקי"ל כאחרים דאֵין דוחין כלל. כנראה טעמו משום דסָתם־משנה דחלבֵי שבת קרבין ביוה"כ כוותי'". ומשמע כן ב**שו"ת תשב"ץ** (שם). אך לכאורה זיל בתר טעמא, שכ"כ רש"י שם "שהרי על פי הראִייה היו מְקדשין", וזה בפשטות שלא כאחרים. ואכן בדברי רש"י דנו אחרונים, ורבים חילקו בין דחיות אד"ו ו־בד"ו (ע' ספר מְקודש החודש, בהערות על שקל הקודש, עמ' שלד)[39].

ו**הרב שי ואלטר**, בהתייחסו לשיטת אחרים, כתב: "אם נעשה שימוש בלוח כזה בפועל, הוא היה מתמוטט מול המציאות האסטרונומית. על כרחנו עלינו לומר שהכלל של אחרים הוא כלל עיוני־סכמטי שלא בא אף פעם לידי מעשה, או שהוא לא נועד לחישובים ארוכי־טווח" (ריאליה קלנדרית, עמ' 283 הערה 325).

ועוד כתב: "ייתכן, כי ניתן להציג את הלוח של אחרים כ'לוח בסיסי לחישוב ראשוני' ולא לוח קבוע, ומה שעשו חכמים היה נטילת הלוח הראשוני כבסיס והוספת פרמטרים שונים לשכלולו" (שם, עמ' 286). שם עמד על הדמיון שבין שיטת אחרים ובין הלוח־הקבוע, "בתוספת שני שינויים מרכזיים" (בלוח הקבוע) - הדחיות, וחודש־העיבור מלא. והעיר גם כי החכמים הנושאים־ונותנים בשיטת אחרים (בסוגייתנו ובסוגיות אחרות) אינם מן הדורות הראשונים של האמוראים, אלא מאוחרים יותר, מן התקופה שבהּ היתה "המגמה של מעבר ללוח בו מסגרת החודשים קבועה" (שם, עמ' 286-285).

ח] לסיכום

בשיטת אחרים (=ר' מאיר; ר"ח, רמ"ה, תורא"ש; ובבנין שלמה חולק) מסביר רבא שאין **מְצָוָה** לקדש ע"פ הראִייה. יש שנקטו שהדברים כפשוטם (מחר חֹדש, רש"ש, עטרת חכמים ועוד); אך יש שהסבירו שמוסכם שמצווה לקדש ע"פ הראִייה ("כזה ראה וקדש", ר"ה כ.) ל'מצווה בעלמא' ואף מחללים על זה שבת (מגיד הרקיע), שאין הראִייה מעכבת, ויש להעדיף לקדֵש ע"פ החשבון בזמנו אפי' ללא עדים, הלמ"מ (ערך החיים), שלא לחרוג מן המולד (מטה יחיאל), או שכוונת אחרים רק לשמירת המסגרת השנתית לקביעת חדשי המועדים, ניסן ותשרי (פני יהושע). ואולי מודים שמצווה שהמוסף והמועדים יהיו ע"פ הראִייה (כמו ר"ח).

---

[36] והדברים נידונו בס"ד במאמרנו בעניין הדחיות (לעיל הערה 4).

[37] וע"ש מה שהקשה עפ"ז פסקי רמב"ם (בעניין 'בל תאחר' בבכור); ועי' משכ"ב בערוה"נ (ר"ה ו:).

[38] ר' לעיל הערה 4.

[39] גם בזה הארכנו בס"ד במאמרנו בעניין הדחיות הנז' בהערה 4 (שם אות ה).

רבינא שואל על חוסר־הדיוק החשבוני, ומשיבים שאחרים מודים שיש **להוסיף יום** מפעם לפעם, ומְמַלאים חודש חסר (חזו"א ועוד) אחת ל-3 (רש"י) ולמעשה ל-2 (ברכת כהן, אחרונים) שנים, ול-30 שנה. החֲריגה־הנותרת זניחה (בני ציון, ר"ש ואלטר).

יש שחידש שאחרים מִתחשבים באורך של 29½ יום וחצי בדיוק לחודש (ערוגת הבושם), שזו המידה לדעתם, אך דחה זאת מִדברי רבא (תוס' רי"ד), ויש שהֶעלה כן והֵסביר את דברי רבא באופן אחר (מרכבת המשנה).

פירוש מְחֻדָּשׁ אחֵר גורס (להפך מהפרשנות המקובלת בסוכה נד:) שדווקא אחרים חשו ל'לא אד"ו ראש', ולצורך כך 'השתמשו' בימי ההשלָמה שבסוגייתנו (מרכבת המשנה בהל' שבת, מחר חדש). יש שכתבו שימי ההשלמה מיתוספים בחדשי החורף כדי שלא לפגוע בקביעות חדשי הקיץ (בואו חשבון, רש"ש בר"ה, ברכת כהן).

לגבי **חודש העיבור**, פשטות דברי אחרים שהוא חסר תמיד (רש"י בכ"מ), וא"כ זו דעה שלישית בעניין זה; אך י"א שאפשר לעשותו מלא וכרשב"ג (פי' אחד הראשונים); וי"א שחולקים בדעת אחרים בזה תנאים (משמרות כהונה) וסוגיות (עטרת חכמים).

בין הסוגיות השונות יש **סתירות** בהבנת שיטת אחרים. בערכין מיוחסת להם תוספתא המוסברת במילוי חודש העיבור תמורת חודש אחר כגון ניסן (רש"י) בניגוד לעוֹלָה מהסוגיה בר"ה לגבי תאריך חג השבועות. בסוגיות בר"ה ובסוכה נראה שלדעתם אין אף חריגה מִסֶּדר החֳדשים, בניגוד לסוגיה בסנהדרין בעניין התקופה ולַנראה מִסוגייתנו. מפני כך נצרכו אחרונים להסביר שהתוספתא ד'יום הנף' בערכין אינה ממש אחרים אלא תנא נוסף (חקרי לב, בואו חשבון, ברכת כהן, מקודש החודש), אולי ר' עקיבא (מגיד הרקיע), וחולקים האם חודש־העיבור מלֵא או חסר (משמרות כהונה); שהסוגיות חלוקות ביניהן בין הבנה 'נוקשה' ובין הבנה 'גמישה' (הרב שי ואלטר).

בסוגיית עיבור־השנה בסנהדרין אחרים מאפשרים עיבור החודש. יש שהֵשאירו זאת בקושיה (תוס' בסנהדרין, מטה יחיאל); ויש שהביאו משם ראָיה ששיטת אחרים 'גמישה' יותר מִמה שנשמע (פני יהושע), שלצורך ה'תקופה' אחרים מודים מפני גזרת הכתוב (עטרת חכמים), והניסוח "אין בין... אלא..." מכוון לְשלול חיסור של חֳדשים (בואו חשבון, מגיד הרקיע), ו/או עיבור חֳדשים מִסיבות חיצוניות כגון 'לא אד"ו ראש' (תוס' רא"ש, בואו חשבון).

להֲלכה, נטיית סוגייתנו (ועוד) נראית שלא כאחרים, וכ"כ מספר ראשונים (ר"ח, רשב"ץ בשם רס"ג, מאירי, פסקי רי"ד) ואחרונים (לח"מ, הרב מאזוז ועוד); אמנם יש שנקטו שהלכה כאחרים גם אִם לא לגמרי (רשב"ץ, נראה מהמאור, שקל הקודש בדעת רש"י בפסחים) ושלא־מִטעמם (מגיד הרקיע, מקודש החודש) או כְּתנא־שלישי המְחלק בשיטתם (שרשי הי"ם, מרכבת המשנה בהל' שבת). ורמב"ם בפשטות לא פסק כאחרים (מנחת חינוך, שקל הקודש, ועוד), אך יש בזה מחלוקת, והדבר כרוך בהבנת שיטת אחרים; שי"א שאחרים מודים ש'לא אד"ו ראש' בזמן הלוח־הקבוע וחולקים רק בזמן שקידשו ע"פ הראִייה (העמק שאלה, מטה יחיאל, רמ"ז גרוניק).

עם זאת, דמיון הלוח העברי הקבוע ללוח של אחרים בולט, ואולי הוא מבוסס על הלוח של אחרים בתוספת הדחיות ומילוי חודש העיבור (ר"ש ואלטר).